

Pósa Lajos debreceni diadalmenete*

- Dokumentumriport -

Pósa Lajos a hajdúnánási Kossuth-szobor avatón.
Tőle balra, forgós kucsmában: Rákosi Viktor (1860-1923)

A Pósa Lajosról írott életrajzában Gyöngyösy László – nyilván Pósané emlékezése alapján – foglalkozik az író 1904-es debreceni látogatásával. A nagyközönség és az irodalomtörténet számára egyaránt elérhető életrajz ide vonatkozó részét mint alapinformációt idézzük. „Pósa időszerezése ez időben sietett delelője felé. Mérföldkövei ennek debreceni fényes ünnepeltetése, és összes munkáinak kiadása (az) 1905-ik esztendőben. Nem mint fejedelmet, de mint tündérkirályt fogadták a nem könnyen lelkesülő címviselő. 1904. szeptember 29-én óriási néptömeg, bandérium, felnőttek, gyermekek ezrei várták a vasúti állomáson. A város híres ötös fogatán vonult be a költő pár. Hullott a virág, vége hossza nem volt a kocsisornak, amelyben az ispotály paplakig, Könyves Tóth Kálmán lakásáig kísérték őket. A paplakon minden este más dalárda énekelt. A színházban ember ember hátán tolongott. A mesemondó Pósa Lajos és Lidi néni, a felesége, aki azonban igen fiatal és üde volt galambszín selyemruhájában, kinyíló rózsabokorból mondták el meséiket, szabadon, a gyermekek nagy örömeire, nagy derűltége közben.” Az egykori hatalmas érdeklődést érzelmileg illusztrálendő, Gyöngyösy elmesél egy meghatározó történetet is a

hat szegény testvéréről, akik egy jeggyel, egymást felváltva nézték-hallgatták végig a mesemondást. Majd így folytatja: „A mesemondás után hazafias verses imát rebegtek a gyermekek a költő után, aki összetett kezével a mellén, mélyen megilletődve mondta előre, amit a gyerekek sorról sorra ismételték utána. Egyszerűségében is fenséges, mélyen megható jelenet volt ez. Azután az egész közönség, ifjú, öreg, gyermek elénekelte a himnuszot, hogy a nagy színház csak úgy rengett belé. Az előadás után a gyermekek lelkesedése nem ismert határt. Kalap lengetve, virágot dobálva értek a lakásukig. A nagy tolongó néptömegetől alig tudtak odaérni. A kisfiúk erővel ki akarták fogni a lovakat, csak Pósa bácsi kérésére hagyták abba, aki kijelentette előttük, hogy a hódolat ilyen neme nem magyar embernek való.”¹ „Lidi néni” másfél évtizeddel később is a lelkes fogadtatás hatása alatt állt, de a részletek még tovább fényesedtek emlékezetében, a tündérmesék belső logikája szerint.

„A magyar gyermekvilág Petőfi Sándora”, (Herczeg Ferenc nevezte így) 1904 őszén Debrecenben és a Hajdúságban időzött néhány napig. Az egykori helyi lapokat olvasva szinte hihetetlennek tűnik fel az a tumultuózus érdeklődés, amellyel az író és feleségét fogadták, amilyen szeretettel körülvették. Manapság legfeljebb világhírű popsztárok vagy aranylabdás futballisták részesülnek ilyen tömeges érdeklődésben. Ennek is, annak is az oka a korszellemben keresendő. Egyrészt vontatottan bár, de fejlődött a magyar iskolarendszer, s már-már megközelítette az európai színvonalat, tehát gyarapodott a műveltség, ezáltal az irodalomismeret, s az iránta való igény. Annál inkább, mert az irodalom hazánkban a reformkortól kezdve részben magára vállalta a politika szerepét, s bevallotta a nemzeti érdekek és értékek szószólója lett. A polgárosodás mindenütt – erre az utóbbi évtizedekben a harmadik világ országai szolgáltak példákkal – magával hozta a nemzeti öntudat erősödését, az identitás igényét, amely sok esetben nacionalizmusba csa-

pott át. Nálunk a Béccsel szemben táplált jogos nemzeti érzés indulathullámai lendültek át olykor feleslegesen a kuruckodó magyarkodásba. A túlfűtött indulatok gőzét egy-egy hazafias rendezvény, ünnepi megemlékezés, szoboravatás stb. vezette le. A különböző pártokhoz igazodó egykori debreceni napilapok a tekintetben egységeseknek bizonyultak, hogy Pósa Lajos és felesége látogatását is – a szerző és a mesemondás ünneplése ürügyén – felhasználták hazafias tüntetésre. Mi másnak nevezzük az olyan túlhabzó sorokat, mint aminőket például a Debreczeni Újságban olvashatott a közönség: „Pósa Lajos a magyar költészeti tér egyik legszebb, s ami fő, legtöbbszörösebb magyarságú alakja. A tehetségével párosan nagy az embersége és a magyarsága. Az ő költészetének kertjében nem terem más, csak magyar virág, az ő lantjáról le nem válik más, csak magyar dallam, neki nem kell más, csak magyar közönség, annak is a legfiatalabb, legronthatatlanabb, legegységesebb része: a kedves magyar gyerek. Ennek a földnek, s e föld magyar népének forró szeretete, ez a Pósa Lajos poézisának lelke. Ami magyar, az szent! A szokása, az érzése, az indulatja, a képzelete mind, mind lelkesülése, még a hibája is magyar, olyan szemmel kell tehát azt nézni.”²

De mi volt az apropója és célja az íróházaspár látogatásának? A debreceni felolvasó délutánokról a szervező-előkészítő munka dokumentumai nem maradtak fent, legalábbis eddig nem kerültek elő, minden valószínűség szerint már nem is fognak felbukkanni, ezért teljes mértékben az egykori sajtóhíradásokra vagyunk utalva. Gyönyögtől tudjuk, hogy ez idő tájt a költő már sokat betegeskedett (leginkább a későbbiekben elhatalmasodó vesebaja gyötörte), s mind gyakrabban töltötte a nyarat – 1908-tól 1912-ig állandóan – Feketehegy-fürdőn (a Tátrában), „Könyves Tóth Kálmánék és más, írók, tanárok s egyéb hivatású jó magyar emberek társaságában.”³ 1904-es ottlétéről nem találtunk híradást, viszont a Gömör-Kishont 1903. augusztus 20-án megjelent számá-

ből kiderül, hogy abban az évben ott nyaralt, s jótékony célú, szabadtéri mesemondást is tartott. A rendezvényről a következő tudósítást olvashatjuk: „Pósa Lajos, a mi Istentől megáldott poétánk kedves feleségével, a jó Lidi nénival a múlt vasárnap délután a feketehegyi fürdőben, a lateinerek ezen kedvelt üdülőhelyén a felállítandó egyesült protestáns imaház javára mesemondást tartottak. Amint elterjedt a híre, hogy „Pósa bácsi mesél”, a környék, különösen pedig a szomszédos Merény városocska gyermekserege és a szülők nagy készülődések közt várták a nevezetes napot. Bájos kép volt, amidőn a több száz főből álló gyermekereg, lengő zászlók alatt a Szózatot énekelve, a fenyves erdő árnyából bevonult a fürdőtelepre. A zsúfolásig megtelt gyógyteremben riadó éljen fogadta a Pósa-párt, a kis Barts Vilmos üdvözlő mondókája után a gyermekek elhalmozták őket virágokkal. Pósa bácsi bekezdőül lelkesítő, hazafias beköszöntőt mondott, mely után kezdetét vette a mesemondás. Örömmel láttuk, hogy a nagyobbára német és tót szülőktől származó gyermekereg mily áhítattal leste Pósa bácsi és Lidi néni ajkairól a magyar szót, mely lelkesültség gyúlt ki a kicsinyek és nagyok arcán. A közönség nevében Perjéssy Lajos főreáliskolai tanár és szerkesztő mondott benső, meleg köszönetet a Pósa-párnak, kiknek tiszteletére este a fürdőtelepet fényesen kivilágították. Pósa bácsiék mesemondása jelentékeny összeggel gyarapította a protestáns imaház építési alapját.”

Valószínűleg ekkor fordult meg az ott fürdőző debreceniek (talán épp Könyves Tóth Kálmán?) fejében, hogy a cívisvárosban is tartaniuk kellene mesemondó délutánt, és kezdeményezték a meghívásukat. A látogatás időpontja, illetve időtartama úgy volt tervezve, hogy beleférjen a költő hajdúnánási szereplése is. Rákosi Viktor, a kerület országgyűlési képviselője Pósa-tól kért Kossuth-közleményt az ünnepi alkalomra, és számított személyes jelenlétére. A hajdúnánási Kossuth-szobor avatásának időpontja (1904. október 2.) már jó előre ki volt tűzve.

Szerencsére Debrecen sajtókultúrája a huszadik század első éveiben már – vidéki viszonylatban – igen fejlett és sokrétű volt, a lapok versenyeztek egymással a friss hírek megszerzésében és továbbításában. A Pósa-házaspár látogatását mindegyik fontosnak tartotta, ezért nagy teret szentelt az eseménysorozatnak, bőven adott tudósítást, információt, sőt kivétel nélkül vezércikkben köszöntötte az eseményt és a vendégeket. Ennek köszönhetően a debreceni napilapok bőséges tudósításaiból minden kiderül; a népszerű költő és felesége időzését, programját szinte óráról órára nyomon tudjuk követni. Ami az egyik beszámolóból kimaradt vagy elnagyolt volt, az megtalálható a másikban, azaz a tudósítók kiegészítették egymást. A dolog természetéből következik az is, hogy a híradások sok ponton megegyeznek, fedik egymást. Az egykori hangulat, a korszellem megőrzése érdekében az eredeti beszámolókat szó szerint közöljük, vagy bőven idézünk belőlük. A sajtóanyagot úgy montíroztuk, hogy egy-egy eseményről kiválasztottuk az általunk legjobbnak ítélt tudósítást, a többiből csak a kiegészítő mozzanatokot ragadtuk ki.

Az első híradás a Debreczeni Független Újság érdeme. „Nemcsak a magyar gyermekvilágnak, a magyarság zengő tündérvilágának bűvös dalos költője Pósa Lajos, hanem a magyarság felnőtt tagjait is lelkesíti és felemeli ő gyűjtő hazafias költészetével, és azokkal a szájról szájra szálló gyönyörű népdalokkal, amelyekből hatszázat zenésített meg a boldogult varázshegedűs, Dankó Pista, akinek szobrot állítani szép célul tűzte ki a nagyszívű Pósa Lajos. És nincsen az országban olyan nagyváros, ahol ne ünnepszamba vennék a Pósa Lajos jövetelét, ott időzését. Debrecenben sem lehet és lesz ez másként. Ide Pósa Lajos is régen vágyva vágyik. Az a kedves levél is ezt bizonyítja, melyet itt közlünk, s melyben Könyves Tóth Kálmánt, régi barátját következőleg értesíti jöveteléről: »Indulunk szerdán, szeptember 28-án délelőtt 9 órakor, s Debrecenbe érkezünk délután 3 óra 29 perckor. Csütörtökön és pénteken délu-

tán 4 órakor mesemondás. Szombaton is ott maradtunk, vasárnap megyünk Nánásra. Alig várom már Lidikémmel együtt, hogy ott legyünk. Lázás izgalommal számláljuk a napokat, órákat. Azt hiszem, hogy Debrecen igaz magyar szelleme termékenyítőleg hat szívünkre, lelkünkre. Ha pedig a debreceni gyermekvilágra gondolok, megremeg a szívem-lelkem már előre, könnybe borul a szemem a boldogság gyönyörétől. Áldom a jó Istent, hogy én kezembe adta ezt a tiszta lobogót, amit lobogtatok előttük.«”⁴

Másnap az érdeklődést keltő beharangozás így folytatódott: „A várva várt mesemondó estekre hívogató felhívás megjelent ma reggel a város összes hirdetési tábláin. A mesemondó két este, 29-én és 30-án lesz a városi színházban, s délután 5 órakor kezdődik. A jegyeket már előre is lehet váltani Oláh Károly tanácsosnál a városháza I. emeletének 25. száma alatt. A mesemondó esték napjában pedig a színházi pénztárnál. (...)”⁵ Más napilapok is hozták a hírt, olykor több információval, részletesebben. „Pósa Lajos, a híres dalköltő és felesége e hó 29-én és 30-án délután mesemondást tartanak a színházban. A színlapokat most hordják szét, és azon olvassuk a... bájos hívogatót a mesemondásra, melyet ez alkalomra K. Tóth Kálmán, a költő pap írt. *Pósa bácsi, Lidi néni mesélnek.*” Közli a lap a tervezett programot, s jelzi, hogy „a második előadás után, 30-án este az Angol Királynő étteremben a Pósa-pár tiszteletére bankett lesz. Egy teríték ára 5 korona.”⁶ Vagyis bárki részt vehetett a banketten a maga költségén.

A várakozást fokozták az újabb beharangozók. „A gyermekszobákban már egyébről sem folyik most a beszéd, mint Pósa bácsi jöveteléről. A Pósa-pár fogadtatására készülnek most kicsinyek és nagyok, s az iskolákban megindult a szervezkedés a szerdán délutáni nagy fogadtatásra. Az evangélikus ref. elemi iskolákban megindult a gyűjtés, s a kicsinyek boldogan hordják a gyermeki szeretet oltárára fillérjeiket. Egy-két hatost mindenki visz, miután a ref. iskolák és tanító-

testületek aranytollal akarják Pósa bácsit meglepni. A többi iskolában pedig virággal fognak kedveskedni a gyerekek nagy költőjének” – írja többek között a Debreczeni Újság. Közli továbbá a fogadtatás tervezett programját.⁷ Az érkezés napján mindhárom újság üdvözölte a költő-házaspárt. „Pósa Lajos ma délután érkezik az ősi magyar városba. Van-e még virág a kiskertekben és lomb a Nagyerdőn? Kisfiaim, kislányaim szakkísátok le, hozzátok el neki! Pósa a virágot és a szívből virágzó szeretetet megérdemli mindnyájunktól. Nemcsak azért, mert nagy költő, de mert hűséges, becsületes, föld- és népszerű jó magyar is. Dalocskáival, melyeket a gyermekajkak száz-ezrei gügyögnek, a magyar szó édes zengésére, a virágos magyar föld iránt való nagy szerelemre, büszkeségre, hogy a magyarsághoz tartozunk: tanítja varázslatos ígésző erővel a fiúcskakat, lánykákat, kiknek Pósa a magyar gyermekköltészet legszebbjeit alkotta. Hát azok a Botond-bárdjaként zúgó hazafias költemények, amelyekkel az idegenek ellen harcra is képes volna vezérelni a férfiakat! Vagy azok a sok százyi népdalok, melyekben szerelem, hazafias ábrándok, a magyar nép lelkének legszebb érzelmei foglaltatnak (...)

Ennek a városnak a jellegét ősidőktől a református lakosság szokásai alakítják. Nem felekezetieskedésből írom ide, de mert a családhoz tartozásnak jól esik a családtagok kiválóságáról hallani. Pósa is vastagnyakú kálvinista. Bizonyosan megtekinti a Nagyerdőt, melyről nagy költőtársa, a mi Szabolcskánk oly remek dalokban emlékezett meg. A Szabolcska által megénekelt nagyerdei bűgő vadgalambokkal versenyre kelnek majd a kacagó, piros, ártatlan gyermekajkak ezrei, melyek meg Pósat ihletik. (...) Restellném, ha a Pósa két előadását még különösen is ajánlani kellene. Pósat hallani és látni kell, ekkor tudjátok meg igazán, hogy a magyarságnak miije Ő! A Dankó szobrára adja, a siketnémáknak adja ezen jótékony két előadásának a jövedelmét. (...)”⁸

A fogadtatás

A mesemondó költő és felesége fogadtatásáról teljes terjedelemben a Debreczeni Újság tudósítást idézzük: „Tegnap délután érkezett meg Debrecenbe Pósa Lajos, a kiváló költő, a gyermekek nagy mesemondója és Pósa Lajosné, akit mint Lidi nénit ismernek a kicsinyek a Pósa bácsi újságjának hasábjairól. Lélekemelően gyönyörű volt az az ünnepélyes fogadtatás, amelyben a költő-pár részesült. Sohasem fogjuk elfelejteni mi debreceniek, de bizonyára mindenkor kellemesen fog arra visszaemlékezni Pósa Lajos és hű hites társa is. A fogadtatásról tudósítónk a következőkben számol be. **A vasútnál**, tegnap már a kora délutáni órákban nagy sürgés-forgás uralkodott a városban. Az egyes iskolák növendékei zászlók alatt vonultak ki a vasúti indóházhoz, ahol a 3 óra 30 perckor érkező vonatot ezer meg ezer ember várta. Hogy micsoda lárma, zaj uralkodott ott, azt csak az képzelheti el, aki ott volt. Hogy mikor aztán az az ezer meg ezer gyerektorok éljenzésben tört ki, azt már el lehet képzelni. Emellett lobogtatták a nemzeti zászlókat. A felnőttekre is átragadt a lelkesedés a gyerekseregtől, így azután igazán orkánszerű lett az éljenzés. Mikor Pósa Lajos kiszállt a berobogott vonatból, karján feleségével, nyomban ott termett két szép kisleány, a Morvay-nővérek, s virágcsokrot nyújtottak át mindkettőjüknek. Azután bevonultak a peronon várakozók az I. osztályú váróterembe, ahol először Oláh Károly, minden szépért lelkesedni tudó kulturtanácsosunk üdvözölte Pósa Lajost és szépséges feleségét. Majd a Csokonai Kör nevében Komlóssy Artúr mondott üdvözlőbeszédet. Pósa Lajos poétikus beszédben válaszolt. Borongós időben indultak, lelkükre szakadt a falevél hullásának bántó hangulata, de amikor Debrecenhez közel értek, a magyarság napsugara ragyogott a szívükbe, s lelkesedés szállta meg őket is.”⁹

(Itt megszakítjuk a beszámolót, és ideiktatjuk Pósa reprodukált válaszát, amelyet a „gyönyörű-

ségtől reszkető hangon” mondott: „Alig vártuk, hogy megérkezzünk ez ősi magyar városba. Mikor láttuk, hogy borongós az ég, egymást bízattuk, hogy ne szomorkodjunk, hiszen nemsokára Debrecenbe érkezünk. S mennél közelebb jöttünk, annál kevésbé törődünk a sárguló falevéllel, a permetező esővel, úgy éreztük, hogy az eső minden cseppje gyönggyé változik, s mintha aranyzavú madarak zengtek volna fülünkbe szebbnél szebb dalokat. Köszönöm ezt a nem várt, igen szíves fogadtatást, ebből a szeretetből bokrétát kötök magamnak elhervadhatatlan édes emlékképpen.”¹⁰) De folytatódjék a tudósítás:

„**A bevonulás.** A gyermekek ez időre szépen elhelyezkedtek az utcán. Két sorjában egész az Ispotály lapsi református lelkészlakig állottak leánykák, fiúcskák egyaránt. Egyik fordulónál megint kedves jelenet játszódott le. Itt a zsidóiskola növendékei várták a Pósa-párt, akiknek nevében Geiger Piroska előlépett, s a Rác Károly zenekarának hangjai mellett bevonuló Pósa-párt Kóródy egy remek versével üdvözölte, pompásan szavalván a vers pattogó sorait. Folyamatos éljenzések közt ért a Pósa-pár Könyves Tóth Kálmán költőtársuk és vendégszerető házigazdájuk lakása elé, ahol meg az ajtóban a kis Magyar Imre fogadta őket szép verssel. Ezután a kis művész két Dankó-nótát játszott el. Ez igazán egyike volt az ünnepélyes fogadtatás legszebb részeinek. Az udvaron Szabó Róza, egy felnőtt, VI. osztályos szép leány üdvözölte... szép verssel, amelyet Könyves Tóth Kálmán írt Pósa Lajoshoz. Pósa Lajos szép beszéddel válaszolt az üdvözlésre, majd Könyves Tóth Kálmán fogadta pár szóval a költőt, mint házigazda. Az udvaron két enivaló csöppség, két óvodás gyerek, Horváth Kálmán és Czeglédy Etelka mondott szép hangon, de bátran versecskét Pósa bácsinak és Lidi néninek. Végül a közönség, felnőtt és gyerek együtt elénekelte a Himnuszot.”¹¹

Az újság a folytatásban közölte az első (szep-tember 29.-i) előadás programját.

1. Nyitány. Játssza a Magyar-testvérek zenekara

2. Szávay Gyula megnyitó beszéde, bemutatja a Pósa-párt
3. Az evangélikus ref. elemi iskolák és a tanítók üdvözlők a Pósa-párt és átnyújtanak egy díszes emléktárgyat
4. Más tanintézmények üdvözlése
5. A Magyarizenekar Pósa Lajos szövegére írt Dankó-dalokat játszik
6. Pósa bácsi és Lidi néni mesélnek
7. A Magyarizestvérek Dankó-dalokat játszanak
8. Pósa bácsi és Lidi néni együtt imádkozik a gyermekkel
9. Himnusz – zenekari kísérettel

A laptárs megszerezte Oláh Károly beszédét is. Ebből idézünk: „Mélyen tisztelt Nagyságos Asszonyom! Igen tisztelt Uram! Debrecen sz. kir. város közönségének, mondhatom, apraja-nagyja őszinte örömmel fogadta azon kedves és nemes lelkű elhatározásukat, hogy ősi magyar városunkat látogatásukkal megtisztelik, és itt – minden érdek teljes kizárásával, csakis nagy szívük sugallatát követve – mesemondást rendeznek hazafias jótékony célokra. A rémséges dajkameséktől teljesen eltérő, magyar nemes meseköltészet úttörőit, megalapítóit és kiváló magas fokra emelőit ünnepeljük Önökben, kik eltalálták azon búbajos-édes hazafias hangot, amely nemcsak jótékonyan hat a gyermekek értelmére, hanem tanítja őket hasznos ismeretekre, buzdítja vallásosságra és hazaszeregetre, és amely az Önök szép meséit oly kecsekké teszi, hogy azok hallása és olvasása a nagyokra nézve is felette élvezetes. De üdvözljük Önökben a hazafias magyar költőt is, mert verseik túlnyomó része hangosan és hatásosan prédikálja az édes haza iránti köteles és rajongó szeretetet. Megzenésített népdalaik nagy száma pedig talán örökké élni fog a jóra és szépre fogékony és a népdalért rajongó, hálás magyar nép ajkán. (...) Találják jól magukat a nagy magyar város sok nevezetes eseményt megért, vendégszerető falai között, hol mindenki szívesen fogadja jövetelüket... (...)” Az egyébként is verselgető tanácsnok beszédét versben fejezte be.¹²

A tudósítók által említett felnőttek között ott díszelgett a debreceni irodalmi és művelődési társaság, a Csokonai Kör küldöttsége, Komlóssy Artúr alelnök vezetésével, aki üdvözlő szavakat is mondott. „Óhajtandó – kéri a felhívás –, hogy a küldöttséghez a Csokonai Körnek mentől több választmányi és rendes tagja csatlakozzék.”¹³ A vendégek esti programjáról is maradt fent beszámoló. „Amilyen nagy költő Pósa Lajos és nagy mesemondó, éppen olyan nagy bohém is. Csendes, családi körben is csupa szellem és ötlet. Kitént ez tegnap este a Könyves Tóth Kálmán vendégszerető házában tartott, szűk családi körben lefolyt vacsorán, ahol Pósa legközelebb álló barátai, feketehegyi ismerősei vettek részt. Este úgy 9 óra tájban egyszer aztán megcsendült az ablak alatt a debreceni munkásdalárda éneke. A dalárdát Husz Lajos karmester vezényelte, míg Horkay, az egylet elnöke a dal elhangzása után szép beszéddel üdvözölte Pósaékat. Erre igen meghatott hangon válaszolt Pósa, akit különben a debreceni, igazán meseszerű fogadtatás nagyon meglepett. – „Egyszer Kolozsvárt úgy fogadtak, hogy azt hittem, ez életben nem lesz ennek párja. Hanem most aztán azt mondom, nincs az a költő, aki a debreceni fogadtatást el tudná képzelni. Igazán úgy érzem itt magamat, mintha Tündérorszámban járnék.” – Ezután víg poharazás közt, a Magyarizenekarának tüzes dalai mellett még sokáig maradtak együtt a jó barátok. Pósa Lajosné pedig megtanította a Magyarizfiúkat egy legújabb nótára, mely bizonyára pár nap alatt népszerű lesz. És hallani fogjuk az új nótát, mely úgy kezdődik: Hej, Komárom, Komárom. Maga Pósa né énekelte el gyönyörködtetőleg, Husz Lajos kottázta le hírtelen, s majd a Magyarizak hegedűjéből fakad a szívhez szóló dal, s cseng édesen a debreceni közönség fülébe.”¹⁴ Egy másik tudósítás kiemelte, hogy a Kossuth Dalkör tagjai teljes számban jelentek meg, lévén Pósa Lajos a Kossuth-kultusz egyik prominens ápolója.¹⁵

Mint a tudósításokból kitűnik, Lidi néni évekkel később rosszul emlékezett, a bevonulás gy-

log történt, de ez a gyaloglás méltóságosabb volt, mint az ötös fogat, hiszen diadalmenet jelleget öltött, amint azt a helyi vicclap is érzékeltette. „Pósa bácsi és Lidi néni nem a város ötös fogatán, hanem gyalog mentek be a városba. De a gyaloglás csak optikai csalódás volt, mert ők bizony tüzes paripákon, a láthatatlan Pegazusokon nyargaltak be a kálvinista Rómába...” „Pósa bácsi, amikor a rengeteg gyereket az állomás előtt megpillantotta, imígyen szólott: »Leborulok a debreceni családapák kötelességteljesítésének a nagyszerűsége előtt.«¹⁶ A lap szokásos verses kommentárja a mesedélutánokról sem maradt el. A Város c. lap egy kis tömör kommunikében emlékezett meg a kivételes eseményről.¹⁷

Az első mesedélután szeptember 29-én zajlott le, a beszámolók szerint zsúfolt ház előtt, hatalmas sikerrel, ami biztosította a kitűzött humánus cél anyagi fedezetét, a hozzájárulást a szegedi Dankó-szobor felállításhoz és a debreceni siketnémák iskolájának felépítéséhez. „Valóságos tündérvilág hajlékává lett tegnap a debreceni múzsa-csarnok. Ott, ahol sűrű változatában rohan el a változó ízlés repertoárja, tegnap édes üdeség, a kedvesség, báj és gyönyörűség, az ártatlanság lelket, szívet nemesítő világa ragyogott fel. (...) Angyalok világa mosolyogta be a nézőtért.” Minden az előre tervezett program szerint történt. A színpad villanyfényben ragyogott, a Magyaritestvérek a Rákóczi-induló akkordjaival pezsdítették fel az amúgy is forró hangulatot, frenetikus hatást keltve. Szávay Gyula verssel köszöntötte a Pósa-párt, majd az ev. ref. tanítói kar és végül a gyereksereg üdvözölte a házaspárt, babérkoszorú, ajándékok, emlékek, virágcsokrok kíséretében. „Pósa Lajos megilletődötten mondott köszönetet a tündéries fogadtatásért, munkássága méltánylásáért; Isten-, szülő és honszeretetre buzdította a színházba gyűlt gyermekeket és áldást kért azokra, akik áldozatkészségükkel elősegítették, hogy a kettős humánus cél: Dankó szobra és a debreceni siketnéma iskola fejlesztése nyomán siker fakadjon.” A Magyarok játéka után követ-

kezett a tulajdonképpeni mesemondás. A gyerekek félkörben vették körül a mesélőket. „A szégyen ember fejszéje, a mackók esete, tréfás vagy komoly, morált hirdető szép meséje mind rendkívül hatásos volt. Természetesen hasonló siker fakadt a Lidi néni mesemondásán is.” A közös imádkozás után a Himnusz zárta az emlékezetes délutánt.¹⁸ Hasonlóan lelkes hangulatú a „Debreczen” tudósítása is, amely magában foglalja Szávay Gyula verses köszöntőjét. A cikkíró „mesekirálynak” nevezte Pósa Lajost, „kinek erkölcsnemesítő, hazaszeretetre buzdító költeményei hatalmas eszközei a gyermeknevelésnek”. „De sokan fogják emlegetni a szúnyogháti, prücsökfalvi, dongóvári Péter históriáját, a két macskót, no meg aztán a Lidi néni csuszakirályát is.”¹⁹

A Móricz Pál lapjának első oldalas méltatása nemzetpolitikai eszmefuttatássá sikeredett. „Két nap óta mintha megváltozott volna a város képe. A mindennapi élet vásári zsvajába édes gyermekacaj vegyül, és a csendes derű átragad a felnőttekre is. Mi történt? Mi okozta ezt az átváltozást? Itt van a gyermekvilág ősz hajú mesemondója, az aranylantos költő, Pósa Lajos, aki tündérvilágról szőtt gyönyörű meséivel csodás ábrándokat tud kelteni a fogékony gyermekszívekben. Mese. Ez kell nekünk, felnőtteknek is. Tündérmese, álomba ringató, hiszen olyan fogékony reá a mi lelkünk is. Vagy nem mesében élünk-e mi is? Nem-e csupa ábrándokból és tündérmesékből áll egész nemzeti életünk? Szabad, független, önálló nemzet vagyunk a mesében, a valóságban pedig leigázott, megalázott, rabszolgaságba hajtott ország. Nagy, hatalmas nemzet vagyunk, már előre számláljuk a harmincmillió magyart, látjuk határaink kiterjesztését, fényben, gazdagságban, hatalomban, boldogságban a magyar nemzetet – és koldusbotot szorongat kezünk, alázatosan nyújtjuk alamizsnáért a tenyerünket. Van dicső, ezer éves koronát viselő királyunk a törvény türelmes papírján, van neki Budán tündérpalotája is, de abban ugyan hiába keressük. A magyar király nincs sehol, az ő szíve

melegét nem érezzük, bőségsztó jobb kezét nem látjuk, mert az osztrákok császára ő, a mi halálos ellenségünké. Van külön magyar kormányunk is, mely magyarul szerkeszti az árverési jegyzőkönyveket, és hajtja az adót – az osztrák számára, amely gyűlölt fajzat 400 év óta pusztít bennünket, most meg a betevő falatot ragadja el tőlünk –, és ezt nevezik közösségnek. De boldogok vagyunk, mert szükség van az osztrák védelemre, tudós államférfijaink szerint. Az éhes farkasra bízzák a báránka védelmét. Hát nem mese ez? Mese kell nekünk, hogy az első évezred után az aggság második gyermekségében a tündérvilágba képzeljük magunkat. Fáradt, csüggedt ez a nemzet, az élet is fáj neki; szeret álmodozni sokat, aludni nagyot. Mesélj hát, szövögess tündéralmokat a gyermekvilágnak álmországunk nagy mesemondója: Pósa Lajos. De meséd ne legyen álmra ringató. Ragadd ki az álmországból a jövő nemzedékét, meséssel tartsd ébren addig, amíg az élet valóságát meg nem értik – és akkor mesemondó ajkad változzon át tárogatóvá, amelynek szavára támadjon fel minden elfojtott szenvedély, érezzen újra minden eltompult ideg – és mese helyett harsogd a feltámadás riadóját.”²⁰ A lap tárcaördelésben hozta három oldalon keresztül Pósanak A kis balta c. mesekölteményét is.

A második este

A Debreceni Független Újság tömören, kevesebb szóvirággal, bár nem túl igényes stílusban örökítette meg az újabb felolvasást. „A második mesemondó este gyönyörű folytatása volt a tegnapi mesemondásnak. Zsúfolt nézőtér várta Pósa bácsit és Lidi nénit. A színpad most is gyönyörű lugassá volt átalakítva, melyben körben jobbra fehérbe öltözött leánykák, balról pedig fiúgyerekek nemzetiszínű válszalaggal, a középben Rácz zenekara állott. Feszült kíváncsiság uralkodott a nézőtéren, ekkor Rácz zenekara rázendített a Rákóczi-indulóra, és a zsúfolt ház éljenzése és

tapsai közepette lépett be a két szeretett mesemondó, Pósa Lajos és neje. A zene, taps, és éljenzés csillapodtával Szávay Gyula szellemes versben búcsúzott el Pósaéktól, majd a Svetits-intézet egyik növendéke lépett elő, és gyönyörű nemzeti színű szalagos koszorút nyújtott át, szépen elmondott beszéd kíséretében, ezután Rácz Károly néhány meghatott meleg szó kíséretében a zenekar koszorúját adta át. Időközben Pósanét gyönyörű virágcsokorral lepték meg. A koszorúzás után Pósa megköszönte Debrecen város szíves fogadtatását, és gyönyörű szavakban emlékezett meg a Svetits-intézet növendékeiről, végül Ráczhoz fordult, és meghatva mondott köszönetet a koszorúért, melyet Szegedre visz Dankó sírjára. Hatalmas éljen zúgott fel, melynek elhangzásával először Lidi néni mesélt, majd Pósa bácsi folytatta a mesét, óriási éljen és tapsoktól megszakítva. Végezetül úgy, mint az első estén befejezésül a gyermekekkel együtt imát mondott, mely után a Rácz zenekarának kísérete mellett az egész közönség elénekelt az Isten, áldd meg a magyart. Így végződtek a felnőttekre, mind a kicsinyekre egyenlően maradandó emlékü, gyönyörű Pósa-esték, amelyek mind a Dankó-szoborra, mind a debreceni siketnéma iskolának igen szépen jövedelmeztek. Mint hallottuk, egyik-egyik helyre több esik 500-500 koronánál.”²¹ Ugyanabban a számban egy kis oldalvágást kaptak a debreceni írók: „Pósa Lajos sok mindent feltalált itt Debrecenben, csak az írókat, újságírókat nem találta sehol. »Mert mindnyájan külön-külön utakon szoktunk járni« – mondotta Pósanak az egyik. Írók, írók kerülnének itt Debrecenben, csak az egymás becsülése hiányzik, ami őket összehozza. Pósa Lajos a nejevel együtt Szávay Gyula kiváló költőtársának az úri házában ebédelt. Az ebédre is többen voltak meghívva, de ebéd utáni feketekávéra is néhányan... De még a zseniális Szávay Gyula sem volt képes, illetőleg nem képes itt Debrecenben az írókból Pósa-gárdát toborozni.”²²

A második előadás után bankettet rendeztek a Pósa-házaspár tiszteltére. „Mai előadás után az

Angol Királynő vendéglő éttermében bankett lesz. A banketten étlap szerint lehet étkezni. A bankett kedvező alkalom lesz arra, hogy a debreceni közönség, mely rajongó szeretettel viseltetik a költő iránt, ennek a szeretetnek közvetlenül, szemtől-szembe kifejezést adhasson. A bankett 8 órakor fog kezdődni.”²³ Hatalmas bankett volt, sok terítéssel, még több dagályos felköszöntővel. Beszéljen az egykori tudósító, bár itt-ott dadogó a hangja, de ezzel is hitelesíti az est közéleti rangját és hangulatát: „Annak a lelkes tábornak a vezetői, amely tábor a nagy mesemondót itt tartózkodása alatt szívével-lelkével környezte, a mai színházi est után az Angol Királynő étteremben gyülekeztek össze, hogy meleg szeretetökkel övezzék körül a költő-párt, kellemessé, emlékeztetéssé tegyék nekik a búcsúestélyt. Ott voltak a város képviselőiben Kovács József polgármester, Csóka Sámuel tanácsnok, Oláh Károly tanácsnok, Szávay Gyula. A tanári testület köréből Karai Sándor gymn. igazgató, Jászay Rezső róm. kath. gymn. igazgató, S. Szabó József, Kardos Albert, Sáfrány Lajos tanárok, az ev. ref. lelkészek közül Szele György, Dicsőfi József, Dingba és Darvas századosok, Makó Lajos színházigazgató, Martos Imre, Szentkirályi Tivadar, Gácsér (József) siket-néma intézeti igazgató, és az ev. ref. tanítók közül többen, s rajtuk kívül még szép számmal sok kedves hölgyek is. 8 óra után érkeztek meg Pósaék K. Tóth Kálmán és Oláh Károly társaságában. Az egybegyűlt vendégek zajos éljenzéssel fogadták a költő-párt. Rácz Károly zenekara pedig a Rákóczit húzta. A jelenlévők csakhamar elfoglalták helyeiket, s kezdetét vette a vacsora, melyen zamatos, magyaros felköszöntők hangzottak el. Az első felköszöntőt Kovács József polgármester mondta, éltette Pósa. Pósa lelkes szavakban válaszolt. Vázolta költő-hivatását, s azokat az erényeket, melyekkel felfegyverezve kell lennie, ha nemzeti költő akar lenni. Élteti Debrecen városát. Dicsőfi József, S. Szabó József szintén Pósa-t éltetik. Eközben Pósa és Pósané sorra járják az asztalokat, s egyenként üdvözlők a jelenlevő-

ket. K. Tóth Kálmán ev. ref. lelkész igen szép beszédben éltette a városi tanácsot, amely a lehető legelőnyösebben, legszívesebben vendégszeretettel fogadta a Pósa-párt, éltette továbbá a tanítókat, akik a gyermeksereget oly örömmel vezették előbök, s a színházba. Pósané is szót kért. Az édes, kedves debrecenieket köszöntötte fel, költőiesen és mély érzéssel. Megköszönte az édes, kedves debrecenieknek a vendégszeretetét, kérvén, hogy amint az urát megszerették, úgy zárják őt is a szerető szívökbe. A szívbe olvadó hangon és szellemmel, érzéssel előadott felköszöntő nagy hatást keltett. Még sokan mondtak felköszöntőt Pósára és Pósanéra, miközben Rácz Károlyék remek Pósa-Dankó dalait élvezte a lelkes úri társaság.”²⁴ Egy referáda feljegyezte az ünnepezt költő szavait is, melyekkel a köszöntésekre válaszolt. Ebben Pósa Lajos költői ars poeticája fejeződik ki - az 1903-ban közzétett, „Ha költő vagy...”²⁵ című versének vezérgondolata, sűrített prózában: „Nincsen olyan a mesében, mint ami velünk Debrecen városában történt. Soha el nem felejttem ezt, szívembe zárom e napok emlékét. Igaza van a polgármester úrnak, a mesében van valami, a mesének lelkének kell lenni; az írónak, a költőnek lélekből kell írni, dalolni, és e léleknek nemzetinek kell lenni. Azt a nemzeti lelkesedést megtaláljuk a Tisza mentén, nem kell érte máshova menni. A költő legyen ideális nagy eszmék szószólója; ne legyen a szemétdomb dalnoka, legyen kócsagmadár, repüljön a magasban, hogy a rája feltekintők csak tiszta ragyogását lássák. Legyen göncölszekér, robogjon végig az égbolt azúros mezején és csillagokat szórjon szét, legyen tiszta a becsülete, mint a napsugár, Istent daloljon a költő húrján, ha Isten adta zengő húrját. Azt hiszem, én is ennek, a nemzeti lélek terjesztésének köszönöm azt a sok-sok örömet, mellyel szívem tele van. A Debrecenben eltöltött idő a lelkeknek egy forrás lesz, amelyből hosszú ideig fog táplálkozni.” Ígéretet tett rá, hogy meg fogja ő még énekelni Debrecenre, amelyre Isten áldását kérte. Másnap azonban a lap megengedte magának,

hogy minősítse is az eseményt. Azt írta: „Pósa Lajos búcsúlakomáján sok pohárköszöntő hangzott el. Olyik-olyik szónok poharában csurránásig volt a méz. Pedig ha sok a méz, könnyen rákeseredik az emberre. Egyik-másik túlon túl mézmázos beszéddel is így jártak a hallgatók...”²⁶

Október 1.-én, szombaton a Pósa-házaspár meglátogatta a debreceni siketnéma gyerekeket ideiglenes iskolahelyiségükben. A költőt és feleségét az intézet vezetőtanára üdvözölte, köszönetet mondott a támogatásért, majd bemutatta az I. osztályos növendékeket, akik alig néhány hangot tudnak kiejteni, aztán a II. osztályosokhoz vezette a vendégeket. Ezek a gyerekek már hangos köszöntéssel üdvözölték támogatójukat, megtanulták Pósa Lajos és felesége nevét kiejteni és leírni, sőt képesek voltak válaszolni néhány kérdésre is. A házaspár könnyezve távozott „az isteni munkálkodás színhelyéről”, előtte azonban megörökítette nevét a vendégkönyvben ezekkel a szavakkal: „Áldja meg az Isten a siketnémák e szent hajlékát; áldja meg mind a két kezével e szegény gyámoltalanok nemesítőit, ez ártatlan szenvedők nagyszívú, isteni türelemmel fölpasszozott apostolait. – Pósa Lajosné, Pósa Lajos.”²⁷

„Pósa Lajos a diadalmos színházi előadások után még néhány napig Debrecenben marad, hogy a debreceni közönség iránta megnyilatkozó páratlan szeretetéből erőt merítsen a további szép feladatokra.” – olvassuk az újabb tudósítást ugyanabban a számban. Ebből megtudjuk, hogy se szeri, se száma a meghívásoknak, mellyel Pósa Lajost elhalmozták. Október 1-jén Márton Imre ügyvédnél, a 48-as Függetlenségi Párt debreceni elnökénél ebédelt, sok-sok tisztelő körében. Este részt vett a Debrecenben időző országgyűlési képviselők tiszteletére rendezett banketten. Másnap, október 2-án Pósa a képviselőkkel együtt készült Hajdúnánásra, ahonnan hétfőn tervezte visszatérését Debrecenbe. Programjában továbbra is szerepelt a hortobágyi látogatás.²⁸

A Kossuth-szobor avatása Hajdúnánáson

Pósa Lajos Hajdúnánáson, a Kossuth-szobor-avató ünnepségen is az egyik főszereplővé lépett elő. Barátja, Rákosi Viktor, egy alkalmi verset kért tőle, ami anekdotikus körülmények között készült el. Íme a története: „Pósa Lajos Debrecenben meséket mondott el, vasárnap, a hajdúnánási Kossuth Lajos-szobor leleplezésén ódát szaval. Ennek az ódának a megírására és elszavalására Rákosi Viktor, a hajdúnánási követ kérte fel Pósat. Igen ám, de Rákosi Viktor jól ösmeri a maga írófajtáját, nem egészen vette készpénznek, hogy a sokféleképpen elfoglalt Pósa a határozott időre meg is írja a verset. Tartott tőle, hogy addig halogattja Pósa, hogy legvégül is elkésik vele. De nem azért Sipulusz Rákosi Viktor, hogy Pósa könnyen szabadulhatott volna az üres ígérettel. Rákosi Viktor mindennap emlékeztette Pósat az ígéretére és a versre. Nyomtatott vagy száz levelezőlapot, amelyre csak az volt nyomva: – Pósa! Emlékezzél rá, hogy mit ígértél! Megírtad-e már a nánási Kossuth-szoborleleplezés ünnepi versét? Válaszodat várja Sipulusz. – és pár héten át reggel, délben, este, mindennap bekopogtatott a postás Pósaékhöz, ilyen sipuluszi levelezőlappal; úgy-hogy Pósa végre megírta az ódát, és vasárnap el is szavalja az ősi hajdúvárosban.”²⁹ A terv megvalósult, az óda elhangzott. Pósa Lajos vasárnap, október 2-án csatlakozott a Debrecenben gyűlekező, Kossuth Ferenc vezette országgyűlési képviselőkhöz. A küldöttséget Hajdúnánáson Rákosi Viktor és a város vezetői fogadták. Dél előtt 11 órakor leplezték le Horvay János szobrát. Pósa feltűnő jelenség volt hatalmas bajuszával, darutollas kalapjával. Meg is jegyezte egy újságíró: „Ha előbbvaló időkben élünk, a nekibuzdult hajdúk bizonyosan ott fogják a nótás Pósat nótáriusnak vagy a diákiskolába rektornak. Megható jelenet volt az is, mikor a gyermekek száza a Pósa karnagysága mellett énekelték szent énekünket, az Isten, áldd meg a magyart.”³⁰ Pósat egy bájos leányka is hazafias verssel köszöntötte.

A szoboravató ünnep nemcsak Hajdúnánás életében számított kiemelkedő eseménynek, hanem megkülönböztetett országos érdeklődés is övezte. Az ünneplők előbb istentiszteleten vettek részt, köztük Kossuth Ferenc is, majd délelőtt 11 óra körül kezdődött az ünnepség. A tudósítások 15-18 ezerre becsülték a résztvevők számát; meglehetősen túloztak, de az ezres nagyságrend bizonyosra vehető. A rendet a tűzoltók tartották fent, a kordonon belülre csak jeggyel lehetett lépni, a szoborral szemben emelvényt is állítottak az „előkelőségek” és a dalárda számára. Ahogy az ilyenkor szokás, beszédek hangzottak el. Elsőnek Csohány László polgármester ismertette a szobor létesítésének történetét, aztán Rákosi Viktor mondta el „költői szárnyalású remek beszédét”. Ezt követően hullott le Horvay János ércszobráról a lepel, miközben a dalárda Huber szabadságdalát énekelte. Majd „Pósa Lajos adta elő ezután gyönyörű, költői ihlettel megalkotott alkalmi költeményét, melyet gyűjtő hatással és mesterileg adott elő Pósa. Ezen költemény a Kossuth-szobor képét is bemutató alkalmi lapban megjelent, és ezrével osztogatták szét. Pósa mélyen átérezte a költeményét, és az egész nagy tömeget tűzre gyűjtő hévvel adta elő.” A gyönyörűnek minősített 16 versszakos költeményből a lap az utolsó négyet közölte. (A teljes óda a jegyzetek utáni függelékben olvasható, a vers egy kinyomtatott példányára Kossuth Ferenc által kézzel írt: *Kossuth szózata a hajdukhoz* kezdetű emléksorokkal együtt – B. E.)

A szobor átadása után Kossuth Ferenc beszélt a megjelentekhez, majd a koszorúzás következett. „A nánási ünnepélynek egyik legszebb része délután zajlott le, a már leleplezett szép szobor lábainál. Ezernyi nép jelenlétében a nánási iskolák közel kétezer főnyi növendék seregét elővezették a tanítók, tanárok, hogy zsenge szívük áldozatát ők is lerakják a hazaszeretet frissen emelt oltárkövére. A vendégek valamennyien ott voltak ennél a gyönyörű jelenetnél, hol érző szívű ember szeme nem maradhatott könnyhullás nélkül. A nánási dalárda éneke nyitotta meg ezt a fensé-

gesen szép ünnepélyt. Egy kis diák a gimnázium koszorúját tette le a szoborra, Nagy Gábor ügyvéd bájos leánykája pedig a polgári iskola koszorúját hozta el, bátor szavak kíséretében helyezvén azt a szoborra. Azután egy kis nemzeti színű szalagos szép kis leányka, Éles Zsuzsika Pósa Lajos Fiamhoz című versét szavalta el, meglepő ügyességgel. Utána Zsuga Imre elemi iskolai növendék talpraesett mondókával lepte meg a közönséget. Pósa bácsi mindkét gyerek szavalatát azzal honorálta, hogy homlokon csókolgatta a bátor kis szónokokat. Nagy Elek éltette ezután a legnagyobb gyermekköltőt, Benkő Lajos az egyház nevében köszönte meg Pósa Lajos közreműködését. Végül Pósa Lajos a gyermekesreghel hazafias imát mondott. A felejthetetlen szép ünnep a Szózat elnevelésével végződött.”³¹

*

A nánási szerepléssel ért véget a tervezett program, ami valóságos diadalmenet lett. Ám a debreceni házigazdák nem engedték el a vendégeket anélkül, hogy azok ne lássák, ne nézzék meg a hortobágyi pusztát. Erről így számolt be a sajtó: „Pósa Lajos és felesége K. Tóth Kálmán kíséretében a nagy Hortobágyra is kirándultak, és a régi nevezetes hírv hortobágyi csárdában töltöttek el egy éjszakát, amidőn csupán a pásztortűz csillog-villog a sötét, csöndes pusztá mélyéből. Pósaék hétfőn rándultak ki a Hortobágyra, és figyelemből a gyepesedni kezdő pusztáról gulyát és ménest is hajtottak a csárdához, hogy Pósa Lajos megösmérhesse a mi nomád világunk négy lábú és kétlábú lakóit. Pósaék tegnap reggel szállottak vissza a Hortobágyról és délebedre a Wolafka Nándor c. püspök, r. k. plébános úri házának vendégei voltak. Örvendtünk, hogy Pósaék ilyen jól érezték magukat Debrecenben.”³²

A Pósa-estéket rendező bizottság (Oláh Károly tanácsnok, Könyves Tóth Kálmán és Szele György lelkészek, Csóka Sámuel tanácsnok, dr. Kardos Albert gimnáziumi tanár, Gácsér József, a Siketnéma Intézet igazgatója) már október 6-án elkészítették a végelszámolást. Eszerint a tiszta ha-

szon 1084 korona. Ebből 500 korona jutott a szegei Dankó-szoborra, 584 koronát pedig a debreceni siketnéma intézet kapott. A bizottság köszönetet szavazott meg a Pósa-párnak, a városi tanácsnak, Tóth Kálmán lelkésznek, Oláh Károly tanácsnoknak és Makó Lajos színigazgatónak.³³

Pósa Lajosnak debreceni látogatása előtt és azt követően is jelentek meg írásai a helyi sajtóban, de szoros irodalmi kapcsolatok nem fűzték a városhoz. A Bokréta-társaság (Baja Mihály, Gulyás József, Gyökössy Endre, Madai Gyula, Oláh Gábor) 1908-ban a harmadik antológiájuk kiadására készült, s Gyökössy Endre „Pósa Lajos bátyánkkal rostáltatta meg az anyagot; s az öreg zászlós bajuszú őt, meg engemet tart legerősebbnek. Hm. Hét versemet emelte ki a tizenhárom közül. (...) Nem mondom, elég jó ízlése van.”³⁴ (Oláh felsorolja a kiemelt verseket, továbbá arról is beszámol, hogy Madai Gyula barátja megkérte a Pósa Sárka /a költő nevelt lánya/ kezét, amit Pósa Lajos nem akceptált.). A Bokréta harmadik kötete júniusban megjelent, vegyes kritikai visszhangja támadt, de az Új Idők névtelen bírálója nagyon megdicsérte, leginkább Gyökössy Endrét és Oláht méltatva. „Mind a kettő talentum. Oláh Gábor egynémely költeménye úgy hat, mint valami hatalmas Fadrusz-szobor.” Oláh Gábor úgy tudta, hogy a kritikát maga Pósa Lajos írta.³⁵

1914-ben a debreceni lapok, köztük a városi irodalmi folyóirata, a Debreceni Szemle is megemlékezett 40 éves írói jubileumáról. A cikk méltatta tisztas írói múltját: „Igazi magyar lelke ott élt a Dankó-dalokra szerzett versekben, hazafias költeményei lelkesítették a múlt évtizedek ifjúságát. De legfőképpen több gyermekgenerációt nevelt fel a haza, a szép, az irodalom, a művészet szeretetére.” A cikk tájékoztatott a jubileum előkészületeiről, Beöthy Zsolt, Herczeg Ferenc, Herman Ottó, Bárczy István és mások kezdeményezéséről. „A tiszteletet és elismerést a rendezőbizottság úgy akarja kifejezni Pósa Lajos iránt, hogy ezer meg ezer aláírással telt albumot kíván neki átnyújtani, és hogy mindenik aláíró egy-egy

koronával járul hozzá ahhoz a nemzeti jutalomhoz, amely az élte alkonyához közeledő költőnek gondtalan éveket biztosít. A rendezőbizottság a debreceni Csokonai Körnek is küldött ilyen albumlapokat, amelyeket a kör elsősorban a maga tagjainak mutat be aláírás végett, de aláírást és a nemzeti jutalomhoz egy-egy koronával való hozzájárulást szívesen fogad a Csokonai Kör titkári hivatala (állami reáliskola) Pósa Lajosnak minden tisztelőjétől.³⁶

A Csokonai Kör szerény összeggel, de hozzájárult az ünnepelt megjutalmazásához. Az erről szóló híradást az üdvözlés szövegébe beágyazva nyilvánosságra is hozta: „A Csokonai-kör Pósa Lajoshoz – A jubiláris költő üdvözlése. Pósa Lajos most ünnepli költői munkásságának negyvenedik évét. Ebből az alkalomból a fővárosban és országszerte egymást érik a Pósa-ünnepek, és az irodalmi testületek egymás után üdvözlik az érdemes munkában kifáradt költőt. A Csokonai-kör, amelynek tagjai mintegy 100 aláírással és így 100 koronával járultak hozzá a Pósa-nak adandó emlékalbumhoz és nemzeti jutalomhoz, a következő üdvözlést intézte Pósa Lajoshoz:

Mélyen tisztelt Urunk!

A debreceni Csokonai-kör nevében őszinte és igaz tisztelettel üdvözöljük Önt költői munkásságának ez ünnepi évébe, midőn évtizedek írói vetése meghozta Önnek az országos elismerést, a nemzeti méltánylás aranykalászos termését. Annál melegebb szívvel üdvözöljük, mert az általános megbecsülés megható jelenségeiben annak a boldogabb időnek az eljöttét látjuk, amelyet a mi Csokonaink, a maga korának ez a legkevésbé elismert lángelméje, oly hívő lélekkel hitt, annak az emberibb századnak a felvirágzását reméljük, amelyre Debrecen költője, a régi magyar irodalmi életnek ez a bús hajótöröttje oly bizton számított. Örvendező lélekkel üdvözöljük, mert tudjuk és valljuk, hogy Pósa Lajos a magyar gyermeki lélek tisztántartásában, a magyar nemzeti érzésnek idejekorán való beoltásában, a romlatlan magyar nyelvnek megóvásában és terjesztésében szinte

felmérhetetlen érdemeket szerzett, sőt azt is tudjuk és valljuk, hogy Pósa Lajos a romlatlan magyar nyelvű költővel egy romlatlan gondolkodású, nemes szívű, egyenes lelkű jó embert párosít magában. Tudjuk és valljuk, hogy az az egyszerűség, amelyek üdítő forrásként csörgedeznek végig költői munkáin és minden írásán, egyenest a szívéből áradnak. Pósa Lajost, a magyar gyermekek jóltevőjét, a magyar iskolások hűségeseget, sok ezer meg ezer idegen léleknek békés meghódítóját, a kedves mesemondó költőt és az igaz jó magyar embert még egyszer jókívánságaink teljességével köszöntve maradunk hazafias tisztelettel: Dr. Tüdős János, a Csokonai-kör h. elnöke; Dr. Kardos Albert, a Csokonai-kör titkára.”³⁷

Pósa Lajos nem sokáig örülhetett az őt körülvevő országos tiszteletnek és szeretetnek, a másfélszázezer (!) gyermek ugyanannyi szál rózsájának, melyből alig látszott ki, mert 1914. július 9-én meghalt. A nekrológ emlékeztet rá, hogy az utóbbi években konzervativizmusa miatt „nem egy méltatlanságban volt része” a modern költőgeneráció csúfolódói részéről. „Hatvannégy évet élt szakadatlan ambiciózus munkában, s négy évtized nemzedékével szeretette meg az irodalmat, a magyar gyermeknevelés terén – valláserkölcsi és hazafias szempontból – többet tett, mint tíz kultuszminiszter, tíz pap és ugyanannyi tanár és tanító.”³⁸

A konzervatív debreceni Csokonai Kör részéről Kardos Albert emlékezett meg róla meglepően tárgyilagos hangnemben: „Pósa Lajos 1850-1914. *Jubileum – fél halál*, hallottam valamikor egy nagyon okos embertől, és ez a mondás kelleténél is jobban talál magyar írókra, költőkre. Mikszáth Kálmán az országos pompát, az igazán lelkes ünneplést csak néhány héttel élte túl, Pósa Lajosnak június 7-én hódolt az irodalmi világ és a fővárosi gyermekserg, s íme, egy hónappal később már halott. E gyász esetekben van valami felemelő, valami költőileg szép. Mikszáth is, Pósa is eljutottak irodalmi pályájuk csúcspontjára, a dicsőség, a

hírnév magaslatára, ahonnan rájuk nézve már nem volt emelkedés, ahonnan csak a lassú hanyatlás, a betegséggel sújtott öregség, egy változott ízlésű és talán őket meg sem értő kor felé vitte volna útjuk. Mégis csak legszebb halál a dicsőség Hóreb hegyéről eltűnni, miután az ember végigtekintett a boldogságnak egész ígért-földjén. Pósa halála nem rázkódtatta volna meg az irodalmi világot, mert abban nem vitt vezérséget, még csak nem is vágyott a vezéri tisztre. Az irodalmi hadakozás széles útja helyett egy kis gyalogösvényt választott magának, amelyen a magyar parasztember lassúságával ballagott, de amelyek két széléről leszakított minden elébe került virágot. Mind csupa egyszerű mezei virágot, vadrózsát, ibolyát, nefelejcset, árvalányhaját. Pósa a legtermészetesebb érzéseket zengette: hazaszeretetet, az anya iránti rajongást, a természetben való gyönyörködést. Zengette pedig azon a romlatlan magyar nyelven, amely magából a népköltészetből is eléggé gazdagon árad, de amit igazán költői szépségekkel Petőfi és Arany csiszoltak ki. Mesét mondani pedig egyenest a néptől tanult. Pósa a szó legszorosabb értelmében naiv költő. Lelkének gyermekdedségét, érzéseinek tisztaságát, játékos kedvét megőrizte költői pályája végéig, amely éppen ezért nem is mutat emelkedést. Meg vagyok győződve, hogy a gyermekeknek szánt költeményeit éppen oly örömet hallgatta, mint írta, hogy éppen oly könnyen hevült a hazáért és lobbant haragra a haza ellenségei ellen, mint gyermekolvasóinak ezrei, s játszani is csak úgy szeretett, mint a gyermek, csak hogy nem fakatonákkal, bádogkardokkal, hanem szépen zengő szavakkal, csengő-bongó rímekkel. Kicsiny volt a műfaja, de azt nagy szeretettel és odaadással művelte. Őszintesége, a maga költői hivatásának az átérzése, a maga költői mesterségének megbecsülése nem is maradt hatás nélkül. Ezek meg ezrek csüggttek mesemondó ajkán, légió meg légió gyermek lelkesedett vele a hazáért, szabadságért, magyarságért. Hatását még inkább mutatta, hogy iskolát teremtett, nem egy pár évig tartó,

hanem folyton erősödő, gyarapodó iskolát. Pósa nyomán gyermekvers-írók, irodalmi mesemondók egész rajszámra vonultak föl: Móra Istvánok, Lőrinczy Györgyök, Gyökössy Endrék, az az író és költősereg, amely már nem is fért meg egy táborban, hanem az Én Újságom zászlójától elszakadva, a Jó Pajtás lobogója alatt vitézkedik. Költő dicsőségével bizonyára fölér magyarosító érdeme. Az utóbbi két évtizedben, főként a millennium óta nevelkedő iskolás gyermekek százezrei nemcsak lelkesedni tanultak Pósa-tól, hanem jórészt, kivált a főváros zagyva beszédű gyermekei és a nemzetiségi vidékeken felállított állami iskolák idegen anyanyelvű növendékei magyarul is sokat tanultak Pósa-tól. Magát az elhunytat az irodalom igaz részvétel gyászolhatja, érdemeit pedig a magyar nemzet kegyeletes emlékezéssel hálálhatja. Debrecen, 1914. július 11. Dr. Kardos Albert, a Csokonai Kör titkára.”³⁹

Az első világháború választóvonalnak, cezúrának bizonyult nemcsak az irodalmi ízlés, de a gyermeknevelés terén is. Pósa bácsi, mint költő, túlságosan retorikusnak, ugyanakkor naivnak tűnt fel az új nemzedékek, illetve nevelőik számára. Arany ábécéje ugyan forgalomban volt, de versikéit csak az óvodákban, elemi iskolákban tanították, s legfeljebb az iskolai ünnepeken hangzott még fel egy-egy hazafias Pósa-vers: őt már végképp a gyermekek költőjeként könyvelték el. Szabó Lajos egykori kenderesi tanító 1925-ben, a Debreceni Protestáns Lapban emlékezett rá, valóságát emelve egyik értékforrásnak: „Mióta magyar él, a magyar gyermekek legnagyobb tanítómestere Pósa Lajos volt. (...) A világ egy nemzetének sem volt Pósa-ja. Ő nemcsak írt a gyermekeknek is, mint azt sok nagy író megtette; de egész életét, hatalmas költői erejét a gyermekirodalom művelésére áldozta. Mondom, egyetlen nemzetnek sincs még egy költője, ki annyira a gyermekeké volt, mint Pósa Lajos a magyar gyermekeké. Mindamellettt őt nem merítette ki a gyermekirodalmi munkásság. Írt az ifjaknak, felnőtteknek. Írt a költemények mellett prózát is. De akárkinek

és akármit írt, minden munkájában a hit, a szeretet lobogott. Ezek nélkül még mesélni, dalolni sem tudott. Talán egyetlen író munkáján sincs jobban a lélek mélységeiből szinte önkéntelenül előtörő vallásosság, mint az ő írásain. (...) Isten tudta, hogy a magyar nemzet létében lesz egy rettenetes erkölcsi süllyedés, ez a ma. És adta nekünk Pósa-t már előbb, hogy az ő lelkének kincseit kiontsa elibünk, mely kincssel, azt bölcsen és szorgalmasan felhasználva, visszaszerezhetjük elveszett hitünket, életünket. (...) Pósa költészete hatalmas eszköz a kezünkben. (...)”⁴⁰

Debrecen város önkormányzata 1930-ban utcát nevezett el róla. A hosszú, külvárosi utca (egy ABC áruházzal együtt) a mai napig viseli Pósa Lajos nevét.⁴¹

* In. *Albumlapok Pósa Lajosnak* (88-103. p.) Siker, Bp. 2014

Jegyzetek:

- ¹ Gyöngyösy László: *Pósa Lajos*. Bp. 1920. 116-117.
- ² /y/.: *A költő. Pósa Lajos Debrecenben*. 1904. szept. 29. 1. A továbbiakban DÚ.
- ³ i. m. 123.
- ⁴ *Pósák Debrecenben*. Debreczeni Független Újság /a továbbiakban DFÚ./ 1904. szeptember 25. 6.
- ⁵ *Pósák Debrecenben*. DFÚ. 1904. szeptember 26. 2.
- ⁶ *Mesemondás a színházban*. „Debreczen”, szept. 26. 3.
- ⁷ *Pósa Lajos Debrecenben*. DÚ. 1904. szept. 27. 3.
- ⁸ *Pósa Lajosról*. DFÚ. 1904. szept. 28. 1.
- ⁹ *A Pósa-pár Debrecenben*. DÚ. szept. 29. 4.
- ¹⁰ *Megérkeztek a mesemondók*. DFÚ. szept. 29. 3-4.
- ¹¹ DÚ. szept. 29. 4.
- ¹² *Pósa Lajos Debrecenben*. „Debreczen”, szept. 28. 3-4.
- ¹³ *Pósa Lajos és a Csokonai Kör*. DÚ. szept. 28. 4.
- ¹⁴ *Pósa Lajos családi körben*. DÚ. szept. 29. 6.
- ¹⁵ *Szerenád Pósa Lajosnak*. DÚ. szept. 30. 4.
- ¹⁶ Dongó, 1904. október 2. 40. sz.
- ¹⁷ *A Pósa-pár Debrecenben*. A Város, 1904. 3. sz. szept. 30. 6.
- ¹⁸ *Pósák a színházban*. DÚ. szept. 30. 3.
- ¹⁹ *Az első mesemondó este*. „Debreczen”, szept. 30. 2-3.
- ²⁰ Rostkowicz Arthur: *Gyermekek ünnepe*. DFÚ, szept. 30. 1.
- ²¹ *A második mesemondó este*. DFÚ. okt. 1. 3.
- ²² *Társas-élet*. DFÚ. okt. 1. 3.

- ²³ *Bankett a Pósa-pár tiszteletére.* DÚ. szept. 30. 5.
²⁴ *Pósa Lajosék búcsúztatása.* DFÚ, okt. 1. 4.
²⁵ Új Idők, 1903/I. 515.
²⁶ *Társas-élet.* DFÚ, okt. 2. 4.
²⁷ *Pósák a siketnémák között.* DÚ. okt. 2. 8.
²⁸ *Pósa Lajos Debrecenben.* DÚ. okt. 2. 6.
²⁹ *Társas-élet.* DFÚ, okt. 2. 4.
³⁰ *Társas-élet.* DFÚ. okt. 4. 4.
³¹ *Kossuth Lajos szobra.* Debreczen, okt. 3. 4.
³² *Pósa bácsi a Hortobágyon.* DFÚ. okt. 5. 4.
³³ *Elszámolás a Pósa-estekről.* DFÚ. október 7. 5.
³⁴ Oláh Gábor: *Naplók.* Szerk. Lakner Lajos. Debrecen, 2002. 107-108.
³⁵ i. m. 113.
³⁶ *Pósa Lajos jubilál.* Debreceni Szemle, 1914. 21. szám, 6-7.
³⁷ Közli a DFÚ, 1914. június 11. 4.
³⁸ *Pósa Lajos.* Debreceni Szemle, 1914. 28. szám, 7.
³⁹ Kardos Albert: *Pósa Lajos 1850-1914.* DFÚ. 1914. júl. 12. 4.
⁴⁰ Szabó Lajos: *Pósa Lajos emléke.*
 Debreceni Protestáns Lap, 1925. 10. sz.
⁴¹ *Debrecen város utcanévkatasztere.* Debrecen, 2007. 324

Függelék:

Pósa Lajos: Kossuth szobránál

Felejteti, óh, tudsz-e nemzetem!
 El tudnád-e feledni önmagad?
 Mert hogyha tudsz feledni: jaj neked!
 Babér többé számodra nem fakad.
 El tudnád-e feledni, óh, felelj,
 Mit elfeledni nem lehet soha:
 Takarja fátyol, bármilyen sűrű,
 Vagy sziklakő s futó idők moha!

Mikor az ég csillagvirágiból
 Koszorúját Isten kötözgeti:
 Felérzenek az éji csendben, a
 Szabadságharc dicső emlékei.
 Valami szent csodás ihlet nyomán
 Kél suttogó, titokzatos moraj...
 Meglebben a honvédek zászlaja
 Kopott szárnyán búsharagos sohaj:

„Koszorúdat, Isten, miért fonod?
 Kinek fejét borítod el vele?
 Fenkölt, nemes homlok ma nincs, hova
 Ráillenek csak egy kis levele!
 E törpe kor csak törpéket nevel,
 Magas nekik az ég, szédületes...
 Mint a bogár, a földre szegzi mind
 Éhes szemét; táplálékot keres.

Nem ilyenek hordoztak engemet
 Hajdanta, rég a csatatereken!
 Ki oltott el, óh, szent oltár tüze,
 Te lobogó, égő honszerelem?
 Átok reá a sír ölében is,
 Ki így megront egy lelkes nemzetet!
 Átok reá, ki sárral meggyaláz
 Egy ragyogó s borús történetet!

Gyalázat a nemzetre is, ha tűr,
 S csókolja a bitor kény vaskezét!
 Rabláncait, mint gyöngö cérnaszált,
 Egymás után mind csak tépdesse szét!
 Mért hordana bilincset a magyar?
 Saját földjén mért lenne idegen?
 A rózsza is vércseppjéből fakad,
 Szabadságért hullatta szüntelen.

Népem vigyázz! Habnak, szélnek ne higgy,
 Mert elsodor mélyen, vagy elmerít...
 Kétfejű sas kering határidon,
 Nagy vijjogón mereszti körmeit,
 Le-lecsap e vérszomjas orvmadár,
 Ezer sebet tép rajtad, óh hazám!
 Mért nem vagyok a felhők mennyköve?
 Cikázva fenn, a porba sújtánám!

Némulj panasz! E gyáva nemzedék
 Nem érti meg fájdalmas szózatom!
 Meglebbenő szárnyam keserveit
 Siket fülnek a falra szórhatom.
 Miért, miért nincs könnyem énnekem?
 Úgy ontanám, mint bércről a patak...
 Szaggass ezer darabra, törpe faj!
 Tapossatok rám, hogy ne lássalak!”

... Suhanva száll ki hüvelyéből a
Zászló mögül egy rozsdamarta kard:
„Ne káromold az Istent, kishitű!
Nem hagyja el sohase a magyart!
Kit Ő szeret, a földre sújtja le,
Hogy a földből mérítsen új erőt...
Vele van a kígyós ösvényeken,
Vele van a tátongó sír előtt.

Miért küld a nemzetre zsarnokot?
Hogy unja meg a szolgálóéletet.
Mért engedi prédára a hazát?
Hogy mentse meg a hazaszeretet.
Csöröghet a bilincs... Ő tudja, hogy
Mint fényes kard köszönti trónusát,
Csörgésiben előre hallja már
A szabadság magasztos himnuszát.

Éj szüli a piros hajnalt, napot,
Hogy lángja a világot töltsse be!
Koporsónak ne nézd a szenvedést:
Egy szebb jövő áldásos bölcseje.
Balsors terem erős önéretet,
Akaratot nagy megpróbáltatás...
Lobogsz te még zászló, a harcmezőn
S én villogok! ... Lesz még föltámadás!..

Évszázadok keserve összegyűl,
S nagy zúgással, mint a zápor, szakad,
Hegyen-völgyön kiáltás hallatik:
„Légy, oh hazám, ami voltál, szabad,
Ne félj, ne félj, megnő a törpe faj!
Mint óriás, fejét fölemeli...
Villámokért a fellegekbe nyúl,
S kivont kardok hegyére tűzdeli.

Dalolva megy csaták tűzébe el,
Kivívja ős, független örökét,
Győzelmesen áztatja vérrel
Véges-végig, a legkisebb rögét.
Minden porszem boldogságot lehel,
Eloszlik a sok százados ború...
S félistenek fejére dics gyanánt
Csillogva hull a csillagkoszorú!!”

... Titokzatos moraj kél újólag
Hősök között, képek közt a falon...
Petőfi, ím leszáll: „Talpra magyar!
Riadj, riadj, vérforraló dalom!
Segesvárnál elejtett lantomat,
Halljátok-e, kardommal pengetem –
Ébredj, óh, Bem, dicső tábornokom!
Vezess tovább! Előre nemzetem!”

A lant szaván ébred az ősz vezér,
Petőfinek csak ennyit mond: „Fiam!”
Átöleli, mint szerető apa –
Zászlót ragad kezébe és rohan,
Szép, hófehér szakála lengedez,
Utána az erdélyi hadsereg,
Mint a tenger szilaj hullámai,
Vagy erdőket ledöntő fergeteg!

A lobogó lobog... A dob pereg...
A harsonás a harsonába fú...
Hős Damjanich, Nagysándor is leszáll,
És sorba mind az a sok vértanú!
Vérző sebükbe mártják kardjokat:
„Szuronyt szegezz!” , s vezérli mind hadát.
Ijedve kél az osztrák és orosz,
Szurony elől fut, fut, ki merre lát.

Folytatják a szabadságháborút
Vitéz honvédek minden éjjelen...
Az éjjeli morajló harc fölött
Kossuth Lajos alakja megjelen.
Aranybabér borítja homlokát,
Körötte a jövőndő korszakok,
S mint égi szó, ajkán úgy mennydörög:
„Harcoljatok, mindig harcoljatok!”

Áll a szobor, és Bocskay hajduinak honszerelmét hirdeti. Él benne a szellem, mely Bocskayban testesült meg, később Rákóczi Ferencken, végre: Kossuth Lajosban. Átköltözik a szellem a hajduk lelkébe! Oda ül tűzhelyeikhez, s a mult dicsőségéről, a jelen sivárságáról, a jövő reményeiről regél! Biztat, vigasztal, kitartásra buzdít, ébren tartja az eszmét, mely győzni fog, mert győznie kell, s él nemzet e hazán! Álljon a szobor örökké! S ércz ajkaival hirdesse örökké a szent ígét! (Kossuth Ferenc)